

Stilblade for købstadens bevaringsværdige bygninger

Stilbladene beskriver de arkitektoniske stilarter, der i forskellige perioder har præget byggeriet i de tre købstæder i Vordingborg Kommune, Stege, Præstø og Vordingborg.

Stilbladene gennemgår de typiske kendetegn for hver stilart og giver forslag til, hvordan disse kendetegn kan bevares og forstærkes. Stilbladene er suppleret med anbefalinger til vedligeholdelse og fornyelse af vinduer, energioptimering samt til bevaring af de mange smukke gårde og haver, vores købstæder gemmer på.

De enkelte huse har deres eget særpræg, deres egen historie, som ikke altid følger den generelle arkitekturhistoriske udvikling. Stilbladene er derfor tænkt til inspiration og vejledning for den enkelte ejer snarere end som præcise anvisninger. Det er således kommunens håb, at stilbladene kan medvirke til at åbne ejernes øjne for den ofte spændende historie, husene gemmer på.

Samtidig vil stilbladene blive anvendt som værktøj ved kommunens sagsbehandling af byggesager på bevaringsværdige bygninger.



Vedligeholdelse og fornyelse af vinduer

Vinduernes udformning og detaljering er vigtige elementer i de bevaringsværdige bygningers arkitektur. Vinduer og døre er husets "øjne". De bevaringsværdige huses oprindelige, fine detaljer er udtryk for en håndværksmæssig kvalitet, som i sig selv er en del af bevaringsværdien.

Alt for ofte skiftes de gamle vinduer ud med moderne vinduer med en forsimplet detaljering, og dermed kommer huset som helhed til at fremstå forfladiget. Det er derfor vigtigt som ejer at sætte sig ind i husets særlige stilart, inden vinduerne evt. skal fornyes.

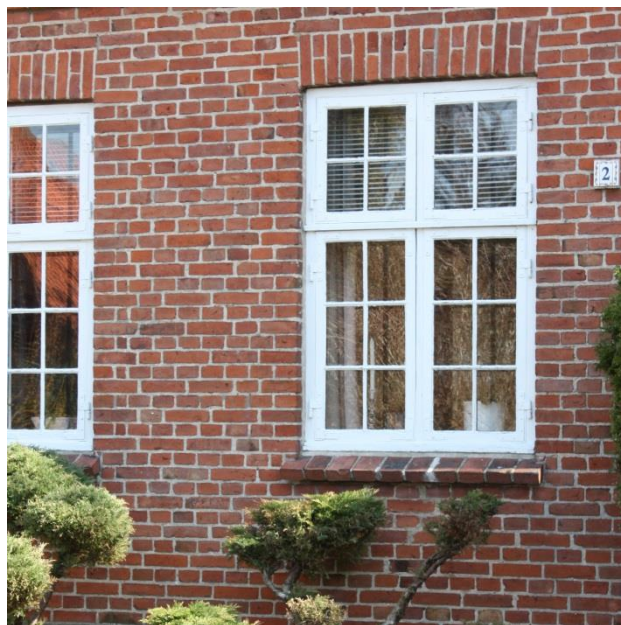
Vedligeholdelse

Med regelmæssig vedligeholdelse af kit og maling kan vinduerne holde flere generationer. Et ældre vindue er som regel udført i en trækvalitet, som er svær at få nu til dags. Det er derfor altid bedre at reparere de oprindelige vinduer end at skifte dem ud. Træ, der er angrebet af råd, typisk bundkarm og ramme, kan skiftes ud med nyt træ, uden at det kan ses.

De ældre ruder giver en smuk, lidt flimrende spejling af lyset. Det gælder derfor om at bevare de gamle glas, der i høj grad er med til at højne købstadens bygningskultur. Oprindeligt var ruderne monteret i kitfalse, og rammerne var holdt sammen af hjørnebåndshængsler, hvis udformning varierer alt efter husets alder. De synlige hjørnebånd er ligeledes en vigtig del af vinduernes udformning og understøtter fortællingen om husets historie.

Hvis varmeregningen er stor, og de eksisterende vinduer ikke fejler noget, er det i langt de fleste tilfælde bedre at montere forsatsrammer med fx 3 mm energiglas i stedet for at skifte hele vinduet. Varmetabet gennem et vindue med præcist tilsluttet forsatsvindue er typisk mindre end gennem et vindue med opsprossede termoruder.

Husk at fugerne omkring vindues- og dørkarme skal være tætte. Brug mørtelfuger udvendigt, ikke kunststoffuger, der i udseende ikke passer til de gamle vinduer. Tætningslister i vinduer og døre skal slutte helt tæt for at fungere ordentligt.



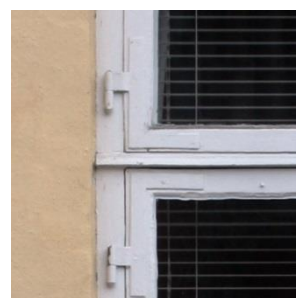
▲ *Vinduerne er vigtige for husets bevaringsværdi. Her har vinduerne samme alder og patina som murværket, og de er smukt proportionerede med et nøje afstemt forhold mellem ruder og træværk.*

▼ *Øverst tv: Træ, der er ødelagt af råd, kan udskiftes, uden at det kan ses.*

Øverst th: Hjørnebånd og hjørnebåndshængsler er traditionelle, danske beslag.

Nederst tv: Et vindue med forsatsrammer kan isolere lige så godt eller bedre end et termovindue.

Nederst th: Koblede rammer har den fordel, at de åbner sammen med de yderste rammer.



Vedligeholdelse og fornyelse af vinduer

Fornyelse

Er vinduerne i så dårlig stand, at de skal udskiftes, er det meget vigtigt at sørge for, at de nye vinduer og deres rudeformater ligner de oprindelige mest muligt.

Moderne termovinduer kan ikke anbefales, da vinduets dimensioner, dvs. rammer og sprosser, bliver for kraftige, da de skal holde på den tunge to-lags rude. Brede sprosser eller såkaldte snydesprosser er hverken smukke eller energieffektive. De fleste termovinduer, der forsøger at ligne de gamle vinduer, opfylder ikke bygningsreglementets varmeisoleringskrav. De små ruder er pga. den varmeledende kantprofil dårligt isolerende indtil ca. 10-15 cm fra kanten, og dermed bliver vinduets samlede varmeisoleringssevne stærkt reduceret. Samtidig har termoruder en alt for skarp spejleffekt i forhold til de gamle vinduers mere flimrende spejlbillede.

På bevaringsværdige huse kan en energimæssigt fornuftig løsning være at anskaffe vinduer med koblede rammer. Et koblet vindue har to rammer tæt på hinanden, som åbner samtidig: De yderste rammer har enkeltglas og evt. sprosser, og de inderste rammer har én stor rude, enten som to-lags energirude eller et-lags energi-glas. Man kan overveje at benytte såkaldt restaureringsglas (trukket glas i stedet for moderne float-glas) i den udvendige ramme. Dette har samme lidt flimrende lysbrydning som gammelt glas.

Vinduerne bør fremstilles af træ, helst såkaldt kernetræ, for at passe til et bevaringsværdigt hus, med mindre der er tale om specielle vinduer som fx smedjærns- eller butiksvinduer. Et trævindue har en meget lang levetid, hvis det holdes rigtigt vedlige op til 200 år. Plastic- eller aluminiumsvinduer er ganske vist vedligeholdelsesfri, men de kan ikke repareres og skal altså totaludskiftes, når de er udtjente. Trævinduer kan endvidere fås med beslag, tidstypiske indvendige profileringer osv., der passer til husets alder.

Hvis de oprindelige vinduer på et tidligere tidspunkt er blevet udskiftet med vinduer, der er fremmede for husets alder og stilart, gælder det om at



- ▲ *Vinduer med enkeltglas har spinkle, fine sprosser. Forsatsrammerne viser sig kun som en svag dobbelt spejling af vinduerne i huset overfor.*
- ▼ *Øverst tv: Termoruder kræver sprosser, der er dobbelt så tykke som på vinduer med enkeltglas. Vinduet bliver klodset og uelegant.*
Øverst th: Helt galt går det, når et vippevindue i plastic forsøger at efterligne et gammelt vindue. Detaljeringen og proportionerne er helt forfejlede.
Nederst: Huset har fået nye vinduer i træ, der er smukt tilpasset husets alder og derfor medvirker til at berige gadebilledet.



Vedligeholdelse og fornyelse af vinduer

finde nye vinduer, der passer til huset. Man kan ofte på det lokalhistoriske arkiv eller i en evt. bygningsregistrant over købstaden finde gamle fotos, der viser, hvordan de oprindelige vinduer så ud.

Overfladebehandling

Linoliemaling er en af de bedst egnede malings typer til udvendig behandling af vinduer og yderdøre. Malingen indkapsler ikke fugten og træet kan derfor ånde. Desuden er linoliemaling meget nem at male med og vedligeholde efterfølgende.

Man skal regne med at male sine vinduer ca. hvert femte-syvende år afhængigt af solpåvirkningen. Hvert andet eller tredje år kan man overstryge fladerne med linolie uden farvepigment, hvilket vil forlænge såvel træets som malingens levetid. Man skal være varsom med plastmaling, da træet ikke kan ånde, når vinduet har været behandlet med mere end ganske få lag maling, og derfor let bliver angrebet af råd.

Det er vigtigt for helhedsindtrykket af huset at male vinduerne i en farve, der passer til husets stilart. Fx har bindingsværkshuse sjældent haft hvide vinduer, hvorimod hvide vinduer var det mest almindelige i bygninger fra den historicistiske periode eller i Bedre Byggeskik-huse opført i rødt murværk.



- ▲ *Gammelt glas giver en smuk, flimrende genspejling af lyset.*
- ▶ *Float-glas monteret i en plasticramme. Effekten er som et forvrængende spejl. Bemærk de påklistede "snydesprosser".*
- ▼ *Det kan give et hus meget karakter, at vinduerne er malet i en farve snarere end bare hvide – hvis farven ellers harmonerer med husets stilperiode.*

